

Néhány adat Magyarország ornisához.

Közli: DR. ALMÁSY GYÖRGY.

I. *Alauda arborea Cherneli* Pražák.

Egyik kirándulásunkon, a melyet a múlt évben Chernel István barátommal a Deliblat (Temesmegye) futóhomokjára intéztünk, mindegyikünk egy erdei pacsirtát ejtett el, mely úgy nagyságra, mint színezetre nézve e faj tipikus alakjától eltérőnek látszott.

Chernel úr az ő madarát több más madárbőrrel együtt elküldte dr. J. P. Pražák úrnak Hořinowesbe megtekintés végett, s ez csakhamar publikálta e madár leírását az «Ornithologische Monatsberichte» III. évfolyamának 9-ik számában a főntebbi néven, mint új subspecieset.

Ez év tavaszán hosszabb időt töltöttem ugyanazon a területen és sikerült a szóban forgó madárra vonatkozó vizsgálataimat elegendő anyag alapján annyira vinnem, hogy az eredménynyel a nyilvánosság elé léphessek.

Az új subspeciesnek Chernel úr gyűjteményében levő typusa nyomán a dr. Pražák-féle leírás * így hangzik:

«Ez az alak a tipikus erdei pacsirtától abban különbözik, hogy esőre hosszabb s valamivel magasabb, a mi igen ritka eset a németországi daraboknál (? «anthirostris» LANDBECK), továbbá hogy a madárnak egész színezete jóval világosabb, az alapszín nagyon háttérbe szorúl, a mi akkor is feltűnik, ha Közép-Európából való nyáron elejtett ily fajta madarakkal hasonlítjuk össze. (Köztudomású dolog, hogy az erdei pacsirta rozsdaszíne ősz felé erősbül.)»

«A felsőrész alapszíne egyenletes, míg a ti-

* Nem hagyhatom el e helyen azt a megjegyzést, hogy egy új subspeciesnek egyetlen bőrre való alapítása, legalább is merész eljárás, kivéven oly esetet, a midőn ezt nyomós biológiai okok is támogatják. A szoba-zoológiának — hála istennek — már lejárt az ideje s elgondolva azt a tömérdék zavart, a mely annak nyomán felburjánzott, ez arra int, hogy alapjában véve helyes irányt, tudniillik az alakosoportok megkülönböztetését, kellő alaposzággal és ovatosszággal műveljünk.

Einige Addenda zur Ornithologie Ungarns.

B. Georg v. Almásy.

I. *Alauda arborea Cherneli* Pražák.

Während einer im verflossenen Jahre unternommenen Excursion in das Flugsandterrain von Deliblat (Temeser Comitatus), sammelten Freund St. von Chernel und ich je ein Exemplar einer Baumlerche, welche uns sowohl in den Dimensionen, als auch in der Färbung von typischen Vögeln dieser Art abweichend zu sein schienen.

Herr von Chernel sandte sein Exemplar nebst einigen anderen Bälgen zur Ansicht an Herrn Dr. J. P. Pražák-Hořinowes ein, und bald darauf publicirte in der That genannter Herr in den Ornithologischen Monatsberichten III. Jahrg. (1895), Nr. 9, p. 143, die fragliche Form unter dem obenstehenden Namen als neue Subspecies.

Im Frühjahr letzten Jahres brachte ich längere Zeit wieder in dem genannten Gebiete zu, und so gelang es mir während derselben durch genügendes Material die Untersuchung über die in Rede stehende Baumlerche soweit abzuschließen, daß ich mit dem Resultate derselben vor die Öffentlichkeit treten kann.

Die Beschreibung der neuen Subspecies, welche Herr Dr. Pražák l. c. nach dem in der Collection v. Chernel's befindlichen Typus gab,* sei nachstehend in extenso wiederholt.

«Diese Form unterscheidet sich von der typischen Haiderlerche durch längeren, etwas höheren Schnabel, wie er nur ganz selten bei den deutschen Exemplaren vorkommt (? «anthirostris» Landbeck) und bedeutend lichtere Gesamtfärbung, in welcher die Rostfarbe sehr zurückgedrängt wird, was auch dann sichtbar ist, wenn man sie mit den im Sommer erlegten Vögeln aus Mitteleuropa vergleicht. Bekanntlich nimmt die Rostfarbe bei den Haiderlerchen im Herbst etwas zu.»

«Die Grundfarbe der Oberseite ist gleichmäßig,

* Ich kann die Bemerkung hier nicht unterdrücken, daß das Aufstellen neuer Subspecies auf Grund eines einzigen Fallexemplares mir zum Mindesten sehr gewagt erscheint, wenn nicht biologische Momente oder dergleichen ein solches Vorgehen rechtfertigen. Die Zeiten der reinen Cabinets-Zoologie sind Gottlob vorüber, und eingedenk der durch dieselbe verursachten zahllosen Confusionen, erscheint es doppelt geboten, bei dem an sich ganz richtigen Streben, einzelne Formenkreise zu detailliren, die größte Gründlichkeit und Reserve zu beobachten.

pikus alakoknál az elülső rész a hátulsó felénél valamivel sötétebb szokott lenni; a szárfoltok világosan csokoládébarnák, a hát valamennyi tolla gyengén rozsdásan lehelt világosszürkével szegett. Az evezőtollak egyenletesen világos szürkebarnák, az elsőrendűek külső zászlója (kivált a bekeskenyedésnél szélesen) tisztán fehérrel van szegve; a legnagyobb szárnyfedők fehér végfoltjától alkotott mező egészen tiszta. A farktollak fehér végfoltja tisztább s nagyobb, a tollak színezete egészben világosabb. A szemén áthaladó csik tisztafehér, ugyanilyen az áll is. A szárfoltok mindenütt kekesnyebbek, de a torok táján sokkal élesebben látszanak, mint a közönséges erdei pacsirtánál, mivel az alapszín sokkal világosabb, az utóbb említett testrészen majdnem tisztafehér s a hason is csak igen gyengén futtatott rozsdasárgás színnel.»

«Lgt. 153, ala 97, cauda 5, rostrum 14, tarsus 21 mm. Typus: ♂ ad deliblati homokpuszta, Magyarország, 1895. V. 29. Chernelházi Chernel István gyűjteményében.»

Ez az egészben találó leírás megfelel az új madáralak nagyon állandó karaktereinek, úgy a többi alakokénak is, a melyeket magam vizsgáltam meg.

Nézetem szerint legjobban jellemezhetni e madarat úgy is, ha színezetére nézve a surgyé sármánynyal (*Emberiza miliaria*) hasonlítjuk össze, a mennyiben a foltok elhelyezése és elosztása, de kivált a foltok színezete, továbbá a nagy tollak s a test aljának színe nagyban hasonlít az utóbbi madárhoz.

während bei den typischen Vögeln der vordere Theil etwas dunkler zu sein pflegt, als der Hinterrücken; die Schaftstriche sind licht chocoladebraun, die Ränder auf allen Federn des Rückens lichtgrau mit schwachem roströthlichen Anfluge. Die Schwungfedern gleichmäßig lichtgraubraun, die Außenfahne der Primarien (besonders bei der Einschnürung breit) reinweiß gefäumt; der durch die weißen Endflecke der oberen Flügeldecken erster Ordnung gebildete Spiegel ganz rein. Die weißen Endflecke der Steuerfedern reiner und größer, die Farbe im ganzen lichter. Der Strich durch's Auge reinweiß, ebenso das Kinn. Die Schaftstriche sind überall schmaler, treten aber auf der Kehle viel schärfer hervor, als bei der gewöhnlichen Haidelerche, weil die Grundfarbe viel lichter, auf dem letztgenannten Körpertheile fast ganz weiß, auf dem Bauche nur sehr schwach rostgelblich angefliegen ist.»

«Lt. 153, a. sm. 97, c. 5, r. 14, t. 21. Typus: ♂ Delibater-Sandwüste, Ungarn, 29. V. 1895. Collect. Stephan Chernel v. Chernelháza.»

Im Großen und Ganzen trifft diese Beschreibung — entsprechend dem sehr constanten Charakter der neuen Form — auch bei den übrigen Exemplaren, welche ich untersuchte, zu.

Am Besten kann man dieselbe meiner Ansicht nach damit charakterisieren, daß man sie betreffs des Farbentons mit unserer gemeinen Gerstenammer, *Emberiza miliaria* vergleicht, da die Anlage und Vertheilung der Fleckenzeichnung, vor Allem aber die Farbentöne derselben, sowie die Färbung des Großgefieders und der Unterseite überraschend ähnlich denen der letztgenannten Art sind.

Alauda arborea Cherneli. PRAŽ., nova subsp.

Alaudæ arboreæ L. similis, sed colore supra pallidiore minus rufescente; ductu superciliari, mento, pectore et abdomine albo; primarum remigum margine exteriori, tectricium superiorum, alulæ, reatricium maculis apicalibus albis; rostro longiore, maxilla, producta mandibulam curva acumine excedente distinguenda.

Synopsis.

A közönséges erdei pacsirta felső részének többé-kevésbbé élénk rozsdabarnája az *A. arborea* Chernelinél fakó földesszürkével van helyettesítve s némi nyomát viseli a halvány izabellaszürkének. Az utóbbi alak első- s másodrendű evezői egyenletesen világos szürkebarnák, nincs meg rajtuk a tip. *Alauda arborea*

Shnopfie.

Das mehr oder weniger lebhaftes Rostbraun der Oberseite bei der gewöhnlichen Haidelerche ist bei *arbor. Cherneli* durch ein stumpfes Erdgrau, mit ganz wenig Spuren von blaß Nfabellegrau, verdrängt.

Die Primarien und Secundarien der letztgenannten Form sind gleichmäßig licht graubraun, ohne

tollainak széles rozsdavörös oldalszegése és szárfoltjai.

A test felső részének szárfoltjai a közönséges alakéinál mindig világosabban barnafeketék, de a szegések felé nem annyira elmosottak, mint emennél, mi által az alapszínből erősebben s élénkebben válnak ki.

A test egész alsó fele a farkalját is beleértve, a szemén áthaladó sáv s a nyak gyűrűfoltja az *Al. arborea* Chernelinél fehéres egész a tisztafehérig, míg a tip. *Al. arborea* ugyane részei mindig jól látható rozsdasárgába vagy cremszínbe hajolnak. Az áll, torok, mell s a nyak gyűrűjének szárfoltjai — bár elrendezésükre egyeznek az *Al. arborea* typ.-éival — keskenyebbek, kevésbé elmosottak, s ez által — bár nem intenzív feketék, hanem csak fakó földesszürkék — továbbá a világosabb alapszín miatt, finomabban s határozottabban válnak ki.

Az elsőrendű evezők külső zászlója fehéren szegett — az *Al. arborea* typ.-nál sárgásan vagy rozsdavörösesen.

A szárnyhajlás, a hüvelykrész fedő tollai, valamint a fiókszárny fehér tollhegyeikkel három fehér foltot alkotnak az összecusokott szárnyon; ezek a tollmezők a typ. *Al. arborea*-nál rozsdasárgással elmosottan fehérek s nem oly tiszták. Az *Al. arborea* Cherneli farktollai mindegyikének szennyesfehér, de nem rozsdásba hajló a végfoltja s még a középső kettőn is rendszeresen megtaláljuk ennek nyomát, míg a tipikus *Al. arborea*-nál e foltok rozsdasárgások s hiányznak a középső két (gyakrabban négy) farktollan. Az új subspecies első elkoresosult evezőtolla a szárny szomszédos belső tollaival egyenlő hosszúságú, míg a tipikus alaknak ugyane tolla azoknál jóval hosszabb. Végre az új subspecies csőre is (kivált ha a csőrhasíték mentén mérjük), jóval hosszabb, magasabb s általában erősebb alkotású a közönséges alakénál; az új alak csőrének felső kávája mindig egy milliméterrel s még többel éri túl az alsó kávéat s hegye lefelé hajlott.

♂ *ad. tavaszi mezben.*

A fej s a hát földesszürke alapon egyenlőtlen barnafekete szárfoltokkal tarka és pedig sávo-

die breit vorspringende, rostrothe Rand- und Spigenzeichnung von *Al. alborea typica*.

Die Schaftstriche der Oberseite sind lichter braunschwarz als bei der Haidelerche, aber gegen die Ränder zu nicht so verwaschen wie bei dieser, wodurch sie gegen die Grundfarbe kräftiger und lebhafter hervortreten.

Die ganze Unterseite, incluf. der unteren Schwanzdecken, der Superciliarstreifen und des Halsringes, zeigen bei *Al. alborea* Cherneli eine weißliche bis reinweiße Grundfarbe, während diese Theile bei *arborea typ.* stets in einen deutlich rothgelblichen oder cremefarbigem Ton spielen.

Die Schaftstriche an Kinn, Kehle, Brust, dem Halsring und den Hypochondrien sind — bei gleicher Vertheilung wie bei *Al. alborea typ.* — schmaler, weniger verwaschen, und heben sich dadurch, trotzdem sie nicht intensiv schwarz, sondern nur stumpf erdgrau sind, sowie durch die hellere Grundfarbe der betreffenden Konturfedern, präciser und ausgeprägter von derselben ab, wie bei jener.

Die Schwingen erster Ordnung an der Außenfahne weiß gesäumt — bei *Al. arb. typ.* gelblich oder roströthlich.

Die Deckfedern am Flügelbug und am Daumen, sowie der Afterflügel bilden durch ihre weißen Spitzen drei weiße Flecke am zusammengelegten Flügel; diese Spiegelflecke sind bei *Al. alborea typ.* verwaschen, rostgelblich weiß und nicht so rein.

Die Steuerfedern von *Al. alborea* Cherneli tragen alle einen trübweißen, aber nicht ins Rothfarbene spielenden Endfleck, auch das mittelfte Paar zeigt in der Regel wenigstens eine Spur desselben. Bei *Al. arb. typ.* ist dieser Fleck rostgelblich und fehlt den beiden (häufiger den vier) mittelsten Steuerfedern.

Die Abortivschwinde der neuen Subspecies ist gleich lang mit den untern Flügeldeckenfedern, während bei *Arborea typ.* sie dieselben um Wesentliches überragt.

Der Schnabel der neuen Subspecies ist endlich (besonders von der Mundspalte bis zur Spitze des Oberschnabels gemessen) auffällig länger, höher und überhaupt kräftiger als bei der Haidelerche. Der Oberschnabel der ersteren stets etwa einen Millimeter und darüber über den Unterschnabel vorragend und mit der Spitze nach abwärts gezogen.

♂ *ad. Frühjahrseleid.*

Kopf und Rücken auf erdgrauem Grunde mit ungleichmäßigen braunschwarzen Schaftstrichen ge-

san a fejen, kevésbé feltűnően a nyakszirten, legerősebben a hát tetején, hol szélesebb fehér és szürkénvörös szegések élénkítik a rajzolatot. A farcsik s a farkfedők, mely utóbbiak két középsője a fark végéig ér, egyenletesen agyagszürkék. Az evezők egyenletesen világos szürkébarnák, az elsőrendűek külső zászlója (a bekeskenyedésnél legerősebben) fehérén szegett, s a másod- és harmadrendű evezőkön is megvan ennek nyoma.

A felkarfedők színe a hátéval egyezik. A többi szárnyfedő, úgy a fiókszárny is az evezőkkel azonos színű, széles fehér tollhegy-szegéssel, mi a csukott szárnyon három szembeötlő fehér tollmezőt alkot: a szárnyhajlásban, a hüvelyki részen s a fiókszárny végén. A szélső farktoll világos agyagszürke, hegye felé fehér szárral a szomszédos három toll csokoládébarna, hegyén ékalakú fehér folttal, a középső kettő egyszínűen agyagszürke, a fehér végfolt nyomaival. Alsó oldalán a farktollak valahányan világosabban szürkék ugyanolyan rajzolattal.

Az áll, torok, has, farkalja s a szárny belső tollai tisztafehérek.

A hosszú fejtető-tollak rövid, fölemelhető bóbítát alkotnak.

A csőr tövétől a szem fölött egész a nyakszirtig tisztafehér sáv halad. A fül tollai az agyagszürkétől egész a fehérésszürkéig színezve, a legfelsők keskenyen csokoládébarnával szegve, mi élesen elhatárolja azokat a fehér superciliumtól.

A fejbúb s a nyakszirt tollainak egyik zászlója világosszürke egész a fehérig s ez létrehozza a fehérés nyakgyűrűt. A százugtól a nyak, a mell felső része s a hypochondriák mentén keskeny, hosszúdad, barnafekete szárfoltok indulnak.

A csőr felső kávája szaruszürke, az alsó világosabb, az állkapocs szárainak egyesüléseig huszsinű. A lábak s karmok színe husvörös. A szem sötétbarna.

flekt, und zwar streifenartig am Kopf, wenig ausgeprägt im Nacken, am stärksten am Ober Rücken, wo breitere weißliche und grauröthliche Federränder die Zeichnung lebhafter machen. Wurzel und obere Schwanzdecken, von denen die beiden Mittelsten das Schwanzende erreichen, einfärbig lehmgrau.

Schwingen einfärbig licht graubraun, die erster Ordnung an der Außenfahne (besonders breit an der Einschnürung) weiß gefäumt, Spuren dieser Säumung auch an denen zweiter und dritter Ordnung.

Oberarmdecken von der Farbe des Rückengefieders. Die übrigen Flügeldecken und der Afterflügel von der Farbe der Schwingen, mit breiten, weißen Spitzensäumen, wodurch auf dem zusammengelegten Flügel drei weiße deutliche Spiegelflecke entstehen: am Flügelbuge, am Daumen und am Ende des Afterflügels.

Die äußerste Steuerfeder licht lehmgrau mit spitzwärts weißem Schaft, die nächsten drei chokoladebraun mit keilförmigem weißen Fleck an der Spitze, das mittelfte Paar einförmig lehmgrau mit Spuren des weißen Spitzenflecks. An der Unterseite alle Steuerfedern lichter grau, mit der gleichen Zeichnung.

Rinn, Kehle, Bauch, untere Schwanzdecken und untere Flügeldecken rein weiß.

Die verlängerten Scheitelfedern bilden eine kurze aufstellbare Hölle.

Von der Schnabelwurzel über das Auge hin bis in die Nackenzeichnung ein reinweißer Streif. Die Ohrdecken lehm- bis weißlichgrau, die obersten schmal chokoladebraun gefäumt, wodurch sie scharf vom weißen Supercilium abgegrenzt sind.

Das Kleingefieder des Hinterkopfes und Nackens mit einseitig lichtgrauen bis weißen Fahnen, wodurch ein weißlicher Halsring entsteht. Von den Mundwinkeln beginnend, über Hals und Oberbrust und den Hypochondrien entlang schmale, längliche Schafringe von braunschwarzer Farbe.

Oberschnabel horngrau, Unterschnabel lichter, bis an die Vereinigung der Kieferäste fleischfarben. Füße und Krallen fleischröthlich. Auge dunkelbraun.

Öreg ♂ ♂ átlagos nagysága. — Durchschnittsmasse alter ♂ ♂.

			l.	a.	c.	t.	c.	
							l.	alt
			ctm.	ctm.	ctm.	ctm.	m/m.	m/m.
1	♂ ad. Delibl.	1895 12/V	14.5	9.3½	5.6	2.2	13.5	5
2.	♂ ad. Delibl.	1896 16/VI.	15.8	9.8	5.6	2.2	13	5

E két méretsorozat az általam megvizsgált darabok nagyságviszonyainak két határát jelöli. A teljes hosszúságban való ingadozás nem lehet valami nagy — az 1-el jelöltet bőr állapotában mértem — mert a frissen lövött darabok mind 153—154 mm. hosszúak voltak. A szárnyhosszúságok — az 1-ső számú kivételével — mindig 9·5 cm. fölött ingadoznak; igen állandó a fark 5·6 cm.-nyi hossza, csak egyetlen esetben érte el az 5·7 cm-t. Az összes megmért darabok tarsusa 2·1—2·2 cm. A csőr hossza is állandóan 13—13·5 mm., míg magassága 5 mm.

Diese beiden Maaße bezeichnen die Grenze der Größen-Variation der von mir untersuchten Exemplare. Die Schwenkung in der Totallänge — Nr. 1 ist im Balg gemessen — dürfte nicht so bedeutend sein, da im Fleisch gemessene Exemplare sämtlich 153—154 mm Länge hatten.

Die Flügelängen bewegen sich, außer bei Nr. 1, immer über 9·5 cm; sehr constant ist die Schwanzlänge mit 5·6 cm, bei einem einzigen Exemplar betrug dieselbe 5·7 cm. Der Tarsus aller von mir gemessenen Stücke beträgt 2·1—2·2 cm. Die Schnabellänge ist ebenso constant 13—13·5, wie die Schnabelhöhe 5 mm.

♀ ad. tavaszi mezben. — ♀ ad. Frühjahrskleid.

Mari similis, dimensionibus caeterisque haud dispar, sed brevitudine alarum distinguenda.

A nőstények ruházatában nem találtam oly eltérést, mely azokat a vén himektől megkülönböztetné, de a szárnyuk aránylagos rövidsége már feltűnő s e körülménynek kritikailag külböztető jelentőséget tulajdonítok.

Im Kleide der von mir untersuchten ♀♀ konnte ich keinen Unterschied gegenüber dem Kleide der alten ♂♂ finden, wohl aber fällt bei ersteren die Kürze des Flügels bei sonst gleichen Dimensionen auf, ein Umstand, dem ich diakritische Bedeutung beilegen möchte.

Logt.	a.	c.	tar	r.	
				l.	alt.
15·1	8·8	5·3	2·0	13	5·0

Typus: ♀ ad. Deliblat. Sand, 12. V. 1896.

Collect.: Dr. Georg B. von Almásy.

Typus: ♀ ad. deliblatai homokpuszta, V. 12. 1996.

Dr. Almásy György gyűjteményében.

A fiatal madár első tavaszi mezében.

Míg a főntebbi synopsisban az öreg madár ruházatát úgy véltem legjobban jellemezhetni, hogy a *Miliaria europea* L.-vel hasonlítottam össze, addig ez új subspecies fiatal madarainál önkénytelenül tűnik fel a *Pratincola rubetra* L. nőstényéhez vagy fiataljaihoz való még nagyobb hasonlatosság.

A foszlott, pelyhes tollazat, az egész felső rész világosbarna színe, a széles fehér supercilium s kivált a háti tollak széles, fehérés vagy agyagsárgás szegései s végfoltjai, beleértve az összes evezőtollakat is, mind élénken emlékeztetnek a *Pratincola rubetra* nőstényére.

Der junge Vogel im ersten Frühjahrskleid.

Wenn ich in der vorstehenden Synopsis das Kleid der alten Vögel am besten damit zu charakterisieren versuchte, daß ich es mit dem Kleide von *Miliaria europaea* L. verglich, so drängt sich bei den jungen Vögeln dieser Subspecies eine noch größere Ähnlichkeit mit den ♀ oder jungen Vögeln von *Pratincola rubetra* L. von selbst auf.

Das zerschiffene, flaumige Gefieder, die lichtbraune Farbe der ganzen Oberseite, die breiten weißen Superciliarstreifen und besonders die breiten, weißlichen oder lehmgelblichen Spitzensäume und Umrandungen des Gefieders der ganzen Oberseite, einschließlich der Schwingen aller Ordnungen, erinnern täuschend an *Pratincola rubetra* ♀.

A fej s a hát tollai világos barnafeketék, mindannyi jó széles fehér tollhegyszegéssel és — a fejen itt-ott, a háton mindenütt — kétoldalt széles agyagsárga szalaggal, melyet a tollak foszlott sugarai hoznak létre. A hát alja s a farcsik igen foszlott, pelyhes agyagbarna tollakkal van fődve, miknek hegye felé sötétebb sáv, legvégén pedig újra világosabb — barnásfehéres látható.

A szárnynak minden evező- és fedőtolla barnásszürke, a felkar evezőinek és fedőtollainak külső zászlója agyagbarnás. A csenevész első s a következő evezőnek külső zászlója fehér, a többi elsőrendű evező fehéresagyagsárgával, a második harmadrendűek telített agyagsárgával szegettek. Ez a szegés minden tollan átnyúlik a száron a belső zászló végeig s mindkét oldalon fehéres vagy fehér végfoltta terjed; a felkar evezőin ez az agyagsárga szegés a fehér végfolttól tovahaladva megnyúlik a belső zászló szegésének mentén és pedig úgy hosszában mint szélességben növekedőn, úgy hogy az utolsó 4 felkari evezőnek mindkét zászlója körül van szegve az agyagsárga szinnel.

Valamennyi szárnyfedő egyenletes agyagsárga körszegést visel, mi a toll hegye felé többé-kevésbé fehéres végfoltba szélesedik. A szárnyhajlásnak s a fiókszárny tövének fedőtollacskaí tisztá fehérek, ugyanilyen az igen széles s messze hátraérő supercilium s a nyakszirttollak fehér zászlója vagy hegye alkotta nyakgyűrű is.

Ezen rajzolat, mely a barnás alapszínből, fehér vagy fehérsárgás végfoltokból s agyagsárga szegésekből áll, a madár felső oldalát tarkán s elég csinosan szinezi.

A fül fedőtollai világosbarnák, a supercilium alattiak fehér végfolttal. A test alja az álltól kezdve a farkaljáig selymesen csillogón tisztáfehér. Az állkapcsokon s a torkon gyéren, a mell felső részén, kivált annak oldalain sűrűbben vannak a gömbölydeden szivalakú feketés-szürke szárfoltok. A mell oldalain, a vállak felé, a fehér alapszín sárgásba hajlik.

Die Federn des Kopfes und Rückens lichtbraunschwarz, jede derselben mit einem ziemlich breiten weißen Spitzensaum und — am Kopf vereinzelt, am Rücken allgemein — beiderseits mit breiten, lehmgelben Bändern versehen, welche durch die zerklüfteten Strahlen und Fahnen gebildet werden.

Unterrücken und Bürzel sind mit sehr zerklüfteten, flaumigen Federn von lehmbräuner Farbe bedeckt, welche spitzwärts einen dunkleren Streif, an der äußersten Spitze aber wiederum einen lichtereren — bräunlich-weißlichen — solchen tragen.

Sämtliche Schwung- und Deckfedern des Flügels bräunlichgrau, die Außenfahnen der Oberarm-schwinger und -Decken lehmbräunlich. An der Außenfahne die Abortivschwinge und erste Hand-schwinge weiß, die übrigen Handschwinger weißlich-lehmgelb. Die Schwinger zweiter und dritter Ordnung satt lehmgelb gesäumt. An der Spitze jeder Feder greift dieser Saum über den Kiel auf das Ende der Innenfahne über, sich an beiden Fahnen als weißlicher oder weißer Spitzenfleck erweiternd; an den Oberarmschwinger verlängert sich diese lehm-gelbe Umrandung vom weißen Spitzenfleck fort-schreitend an dem Saum der Innenfahnen entlang, und zwar in Länge und Breite zunehmend, wodurch die letzten 4 Oberarmschwinger an beiden Fahnen ringsum lehmgelb eingefast sind.

Sämtliche Flügeldeckfedern besitzen die gleich umfassende lehmgelbe Säumung, welche sich an den Spitzen der Federn zu einem mehr-weniger weißlichen Spitzenfleck verbreitert. Die Deckfederchen am Flügelbuge und an der Wurzel des Afterflügels reinweiß, ebenso wie der sehr breite und weit zurückreichende Superciliarstreifen und — durch weiße Fahnen oder Spitzen der Nackenfedern gebil-dete — Halsring.

Durch diese Zeichnung: bräunliche Grundfarbe, weiße oder weißgelbliche Spitzenflecke und lehmgelbe Kantensäume, erhält die Oberseite des Vogels eine bunte und recht ansprechende Färbung.

Ohrdecken hellbraun, die obersten unter dem Supercilium dunkler, mit weißen Spitzenflecken.

Unterseite, vom Kinn angefangen bis zu den unteren Schwanzdecken reinweiß, seidenartig glän-zend. Auf den Kiefern und der Kehle spärliche, auf der Oberbrust, besonders an den Seiten derselben dichtere, rundlich-herzförmige Schaftflecke von schwärzlichgrauer Farbe. An den Brustseiten, gegen die Schulter hin, das Weiß der Grundfarbe gelblich getönt.

A szárny belső oldala szürke, belső tollazata ezüstösfehér.

Az első (szélső) faroktoll szára felül külső harmadán fehér, különben barna; ugyane tollak külső zászlója majdnem egészen, a belső hegye felőli harmadán fehér; a töfél szürkéje ív alakú sávban halad a fehér szegés mentén s a toll hegye előtt átnyúlik a külső zászlóba.

A többi faroktoll feketésbarna; a másodiknak külső zászlója fehéren szegett s valahánynak fehér nyilfoltja van a hegyén, mely a másodikon legnagyobb s befelé kisebbedik.

A fark oldala a szárny belső felével hasonlóan színes, csak fakóbb, szürkébb.

A csőr rövid, feketés, a csőrhasíték s az alsó káva szárai fakó husszíneseek.

A lábak hússzíneseek. Az iris barna.

Unterseite der Flügel grau, untere Flügeldecken silberweiß.

Kiel der ersten Steuerfeder von oben bis zu einem Drittel weiß, abwärts zu braun; Außenfahne dieser Feder nahezu ganz, Innenfahne von der Spitze abwärts zu einem Drittel weiß; die graue Farbe der Wurzelseite läuft in einem bogenförmigen Striche dem (weißen) Saume entlang, unter der Spitze durch auf die Außenfahne.

Die übrigen Steuerfedern schwärzlichbraun, die zweite mit weißem Saum an der Außenfahne, alle mit weißem Keilfleck an der Spitze, der bei der zweiten am größten ist, und mittewärts abnimmt.

Unterseite der Steuerfedern ähnlich, nur matter — grauer — gefärbt.

Schnabel kurz, schwärzlich, Mundspalte und Untertieferäste trüblichfarben.

Füße fleischfarben, Iris braun.

L. 13·4 cm, al. 8·3 cm, caud. 5·3, tar. 2, rost.: l. 11 mm, alt. 4 mm.

Typus: ♂ iuv. Deliblater Flugfand; 12. Mai 1896.

Collect. Almásy.

Typus; ♂ iuv. Deliblati homokpuszta; 1896 máj. 12.

Almásy dr. gyűjteményében.

Ez új subspecies *biológiájáról* kevés a mondani valóm.

A delibláti futóhomok azon részén, a melyet magam bejártam, elég sűrűn találkozik s úgy látszik, minden párnak megvan a maga kicsiny, de jól megőrzött területe. Különösen azokat az alig járható boróka-bozótokat kedveli, melyek egyes apró csoportokba szétosztva a kopár vagy gyéren füves homokmezők egyhangúságát megszakítják.

Ilyen helyeken órák hosszan, szünet nélkül hangzik éneke, mit majd az egyik juniperus bokor ágai közül, majd igazi pacsirta módjára a szabad levegőbe magasra szállva hallat.

Én úgy találom, hogy ez az ének eltér a közönséges erdei pacsirta dalától, a mennyiben strófái egyhangúbbak, kevésbé trillázók s azok a hangok, miktől a közönséges alak a «Lullula» arborea nevet kapta, igen ritkán, vagy épen nem hallatszanak. E helyett a nagyon lassú tempóban hallatott Tio-tio-tio-tio-tio, melynek o-ja chromatikus menetben vagy egy quinttel lejt — s mely strófa újra s újra ismétlődik az egyhangú énekben — e pacsirta zenei specifikumánál tűnik fel előttem.

Über die Biologie dieser Heidelerche erübrigt mir wenig zu sagen.

In dem von mir besuchten Theile des Deliblater Flugfand-Terrains trifft sich dieselbe ziemlich häufig, wobei jedes Pärchen ein kleines, aber wohl bewachtes Gebiet für sich zu beanspruchen scheint. Besonders bevorzugt sind jene nahezu undurchdringlichen Bestände von Wachholder, welche in kleinen Boskettts zerstreut die Monotonie der offenen oder mit mageren Grasarten spärlich bestandenen Sanddünen unterbrechen.

An solchen Stellen erschallt ihr Gesang stundenlang ununterbrochen, bald von den Zweigen eines Juniperusstrauches aus, bald — nach echter Lerchenart — hochschwebend in freier Luft vorgetragen.

Mir will es scheinen, das der Gesang dieser Lerche vom Lied der gewöhnlichen Heidelerche verschieden sei, die Strophen eintöniger, weniger trillernd (und daß die lullenden oder dudelnden Töne, denen die «Lullula» arborea, die «Dudellerche», ihren Namen verdankt, sehr sparsam eingewoben seien oder ganz fehlen). Dafür scheint mir ein in sehr langsamem Tempo vorgetragenes Tio-tio-tio-tio-tio, wobei das D in chromatischem Gang etwa um eine Quinte heruntersteigt, — welche Strophe immer wieder in das recht eintönige Geleier eingeflochten wird — eine musikalische Specialität dieser Lerche zu bilden.

Az egyes párok, úgy látszik nem igen férnek meg egymás közt. A hímeket gyakran láttam veszekedni, mit megszállt területük határáért való küzdelemnek tartok.

A hímeknél sokkal bajosabb a nőstényeket megszerezni vagy megfigyelni, mert mindig a bokrok sűrűjében tartózkodva ritkán kerülnek szem elé.

A fészkek valószínűleg a boróka-bokrok tövének tuskés gomolya alatt épül, de sajnos, mindeddig nem akadtam rá.

A madarak vonulása Manonville-ben.

1895. őszén és 1896. tavaszán.

BÁRÓ D'HAMONVILLE-től.

Az 1892. év őszén tett észleleteim azt a sejtelmet költék bennem, hogy vidékemen, a már küszöbön álló tél nem lesz nagyon szigorú: sejtelmeim teljesültek. S valóssággal bizonyos madarak, melyek minket csak nagyon sanyarú teleken szoktak elhagyni, mint a *közönséges vércse* (*Cerchneis tinnuncula* L.), a *csóka* (*Corvus monedula* L.) stb., itt maradtak kosztosainknak. Mások, a melyek északról jönnek hozzánk telelni, mint a *fenyő rigó* (*Turdus pilaris* L.), a *fenyő pinty* (*Fring. montifringilla* L.), ez alkalommal csak igen kis számmal jelentkeztek; míg a ruczaféléknek nagy csoportja, melyek rendszeren csak az eltávozás s visszatérés alkalmával szokták átszelni az országot, mostletelepedtek tavainkra, hogy itt töltsék a kedvezőtlen évszakot.

Ezen tények különben kellő megvilágításba lesznek helyezve az alábbi észleletek által:

*

1. A *Halászsas* (*Pandion haliaetus* LINN)* ápril 14-én mutatkozott a reine-i tavakon. E holnap végén, többször láttam egy párt, melyről sejtettem, hogy a közeli erdőben fog költeni; később a legbiztosabb módon szereztem tudomást arról, hogy feltevésem csakugyan beteljesült 1895-ben.

2. *Egerész ölyv.* (*Buteo vulgaris* BECHST.) Egy pár márczius 19-ikén elkezdte fészket építeni; s a ♀ a következő ápril 4-ikén már kotolt.

3. *Méhész ölyv* (*Pernis Apivorus* L.) vonul ápril 19-ikén.

* A tudományos neveket még most a FRIVALDSZKY JÁNOS «*Aves Hungariae*» cz. munkája szerint adjuk.

Unter einander scheinen die Brutpärchen recht wenig verträglich zu sein. Mehrfach beobachtete Kämpfe zwischen den ♂♂ sind wohl auf Grenzstreitigkeiten zurückzuführen.

Biel schwerer als die Männchen sind die Weibchen zu erhalten oder zu beobachten, da sie sich immer im dichten Gestrüppe heruntreiben, wo man sie selten zu sehen bekommt.

Das Nest, das wohl unter dem Busch von stachelichten Ästen am Fuß der Juniperusgebüsch steht, konnte ich bisher leider nicht erlangen.

Passage des Oiseaux à Manonville.

Automne 1895 et Printemps 1896.

PAR M. le baron d'HAMONVILLE.

Les observations faites à l'automne 1895, m'avaient fait présumer que, dans ma région, l'hiver qui s'annonçait serait peu rigoureux: mes prévisions se sont réalisées. En effet certains oiseaux qui ne nous quittent que lors des gros hivers, comme la *Cresserelle*, (*Cerchneis tinnuncula* L.), le *Choucas* (*Corvus monedula* L.) etc. étaient restés nos commenseaux. D'autres qui nous viennent du Nord pour hiverner avec nous, comme les *Litornes* (*Turdus pilaris*), les *Pinsons d'Ardennes* (*Fringilla montifringilla* L.), ne se montraient cette fois qu'en fort petit nombre; tandis qu'un grand nombre d'Anatides qui d'habitude ne font que traverser le pays au départ et au retour, s'étaient installés sur nos étangs pour y passer la mauvaise saison.

Ces faits seront mis d'ailleurs en pleine lumière, par les observations notées ci-dessous.

*

1. *Balbusard fluviatile.* (*Pandion haliaetus* LINN).* S'est montré le 14. Avril, sur les étangs de la Reine. J'ai vu à la fin de ce mois, et à plusieurs reprises un couple qui a dû nicher dans cette forêt; j'ai appris d'une façon certaine que ce fait s'était réalisé en 1895.

2. *Buse vulgaire.* (*Buteo vulgaris* BECHST.) Un couple a commencé à bâtir son aire le 19 Mars, et le 4 Avril suivant la ♀ couvait.

3. *Bondrée apivore.* (*Pernis apivorus* L.) Passe le 19 Avril.

* Nous donnons les noms scientifiques encore cette fois selon l'«*Aves Hungariae*» écrit par J. FRIVALDSZKY.